

Sperrefrist for publisering:
10. desember 2018
kl. 13.00.

THE NOBEL PEACE PRIZE

Tale ved

leder av

Den Norske Nobelkomite
Berit Reiss-Andersen

Oslo, 10. desember 2018.

Copyright © The Nobel Foundation, Stockholm, 2018.

General permission is granted for the publication in newspapers in any language. Publication in periodicals or books, or in digital or electronic forms, otherwise than in summary, requires the consent of the Foundation. On all publications in full or in major parts the above underlined copyright notice must be applied

Deres Majesteter, Deres Kongelige Høyheter, ærede prisvinnere, Deres eksellenser, ærede gjester, mine damer og herrer,

Den Norske Nobelkomite har bestemt at Nobels fredspris 2018 skal gå til Denis Mukwege og Nadia Murad, for deres kamp mot seksualisert vold brukt som våpen i krig og væpnede konflikter. Deres felles kamp kan oppsummeres i tre enkle punkter:

- Voldtekt og annen seksualisert vold er et uakseptabelt våpen i enhver krigføring.
- Systematisk voldtekt som ledd i en militær strategi i krig og konflikt er en krigsforbrytelse.
- De ansvarlige for krigsforbrytelsene må straffes og straffefrihet må opphøre.

Prisvinnerne har dette budskapet til felles. Kampen for rettferdighet forener dem, til tross for deres høyst ulike utgangspunkt. Denis Mukwege er en godt moden mann og kongoleser. Nadia Murad er ung kvinne og jesidi. De er allikevel beslektet, på samme måte som de er beslektet med alle mennesker som er utsatt for overgrep.

De minner oss om ordene til en tidligere fredsprisvinner, Tawakkol Karman fra Jemen, som også fikk prisen for sin kamp for kvinners rettigheter. Hun uttalte fra denne talerstolen: «injustice against one person is injustice against all mankind». Karman, en muslimsk, arabisk kvinne, minnet om kampen som kvinner kjemper i mannsdominerte samfunn, og sa at den kampen er en kamp for både kvinners og menns verdighet og rettigheter. Hun tilegnet sin pris til «all those women, whom history and the severity of ruling systems have made unseen, to all women who made sacrifices for the sake of a healthy society with just relationships between women and men, to all those women who are still stumbling on the path of freedom in countries with no social justice or equal opportunities».

Dagens fredsprisvinnere går inn i en lang tradisjon av forkjempere for menneskeverd, og de følger opp Tawakkol Karman og andre fredsprisvinneres arbeid for å synliggjøre kvinners kamp og undertrykkelse. Det er drømmen om å få slutt på undertrykkelsen som forener oss når vi nå hedrer to av de sterkeste stemmene i verden i dag. Det passer spesielt godt at vi kan feire disse prisvinnerne på nettopp denne dagen, som markerer 70-årsjubileet for FNs universelle menneskerettighetserklæring, et dokument som slår fast at alle mennesker er født frie, med samme verdighet og samme rettigheter. Seksuelle overgrep er også et overgrep mot disse fundamentale rettighetene.

Krigføringen i Kongo fra 1997 og fremover har kostet nesten seks millioner kongolesere livet. Legen Denis Mukwege så blant sine pasienter stadig flere kvinner med betydelige skader som følge av voldtekt og grov seksuell vold. Soldater fra alle sider i konflikten har angrepet unge kvinner. De har angrepet eldre kvinner. De har angrepet barn. De gjør det for å skade dem og bryte dem ned, men også for å bryte ned og demoralisere det samfunnet de lever i. Grov seksuell vold rammer offeret, det rammer familien, og det rammer hele den landsbyen og det samfunnet kvinnen er en del av. En kvinne som er gruppevoldtatt av kanskje 30 soldater, kan ikke bare legge det bak seg og fortsette livet som før.

Som lege så Denis Mukwege disse kvinnene og at de sto uten helsetilbud og uten sosial støtte. Han etablerte Panzi-sykehuset for å gi et tilbud til de tusenvis av kvinner som er ofre for disse krigsforbrytelsene. Han er i dag en av verdens fremste kirurger når det gjelder behandlingen av fysiske skader etter grove og omfattende voldtekter. Panzi sykehuset tilbyr imidlertid også traumebehandling og driver et målrettet arbeid for å føre pasientene tilbake til samfunnet. Som følge av overgrepene har kvinnene ofte mistet sin familie og støtte i sine lokalsamfunn. Uten innsatsen fra Denis Mukwege og hans stab ved Panzi sykehuset, hadde disse kvinnene stått alene.

Denis Mukwege har hjulpet disse kvinnene som lege, men han har også vært en kraftfull talsmann for deres sak og deres menneskeverd. Hans mål har vært å fortelle verden at dette skjer, og å kreve at kvinnes lidelse anerkjennes, samt at gjerningsmennene stilles til ansvar. Denis Mukwege har skaffet seg fiender ved å stå ubetinget på offerets side. Han og hans stab har vært utsatt for trusler, drapsforsøk og sverteskampanjer. I 2012 ble en av hans livvakter drept i et angrep rettet mot Mukwege og hans familie. For noen er det åpenbart utålelig å tale kvinners sak.

Denis Mukwege vi takker deg for at du så lidelsen, og har viet ditt liv til å kjempe for kvinner og *mot* seksuell vold.

Nadia Murad er vokst opp i den jesidiske landsbyen Kocho. Hun levde et godt liv med sin store familie og drømte om det jenter flest drømmer om: utdanning, men også sminke og klær. Alle drømmer ble imidlertid lagt i grus da krigen kom til Kocho. IS hadde i 2014 startet en kampanje for å få kontroll over det nordlige Irak og utrydde den jesidiske minoriteten. Nadia Murad opplevde at hennes mor brutalt ble tatt av dage og seks av hennes brødre drept. Unge kvinner og mindreårige jenter ble spart, for dem ventet det en annen og brutal skjebne. De ble tatt til fange av IS og

bortført til byen Mosul og brukt som sex-slaver. Hver enkelt kvinne var en vare, en gjenstand som kunne kjøpes på slavemarkedet, brukes, kastes, selges eller bli gitt bort som gave. Kvinnene *skulle* sirkulere blant mange menn, de *skulle* bli brutalt og nedverdiggende behandlet, slik kunne de brytes helt ned. Det endelige målet var å utrydde jesidiene. Forestillingen var at mennene måtte drepes og kvinnene skjendes slik at de etterpå ville bli utstøtt fra sitt nærmiljø. Den mest effektive måten å ødelegge et samfunn på, er tilsynelatende å ødelegge kvinnene.

Det er ubegripelig at utryddelse av en folkegruppe og overgrep mot enkeltmennesker kan begrunnes ut fra en religiøs tro.

Nadia Murad er et offer for krigsforbrytelser, og har opplevd den verste brutalitet og de groveste overgrep. Hun har i sin selvbiografi skrevet om sjokket, smerten, angsten og fornedrelsen. Hun ønsket noen ganger å gi opp, men bevarte i seg en motstand som aldri ble kuet. Da hun greide å rømme, var det i seg selv en bragd. Når hun i dag mottar Nobels fredspris, er det likevel primært for hennes innsats *etter* IS-fangenskapet. Hun trosset de sosiale koder om skam og fortielse, og våget å fortelle om overgrepene mot seg selv og tusenvis av jesidiske kvinner og barn. Med dette har hun brutt et stigma som har rammet millioner av kvinner som har vært ofre for seksuell vold i krig. Hun har dedikert sitt liv til å vitne om krigsforbrytelser og sørge for at verden ikke glemmer.

Nadia Murad, vi takker deg for ditt usedvanlige mot.

Mine damer og herrer, både Denis Mukwege og Nadia Murad har gitt betydelige bidrag til å bekjempe denne type krigsforbrytelser ved å synliggjøre de lidelsene som har rammet kvinner i Irak, i Kongo og alle andre steder i verden hvor seksuell vold blir brukt som våpen. Vi må vite om disse forbrytelsene for å kunne bekjempe dem. Krigføringen mot kvinner ved bruk av seksuell vold har vært en skjult krig. Når tiden er inne for fredsforhandlinger og avtaler om overgangsrettferdighet, har slike forbrytelser sjelden stått på dagsorden.

FNs spesialutsending for seksuell vold i krig og konflikt, Ms. Zainab Hawa Bangura, har uttalt det presist: «Sexual violence in conflict needs to be treated as the war crime that it is; it can no longer be treated as an unfortunate collateral damage of war. »

Mine damer og herrer, det har vært en utvikling i forståelsen av kvinnes særlige utsatte stilling i krig. Problemet er gammelt, men viljen til å etablere en rettslig beskyttelse av kvinner i krig og konflikt er relativt ny.

Roma-vedtektene av 1998 er rettsgrunnlaget for Den internasjonale straffedomstol og definerer blant annet voldtekt og seksuelt slaveri som krigsforbrytelser når disse handlingene er ledd i et systematisk angrep på sivilbefolkningen. Samme prinsipper ble lagt til grunn av tribunalene som behandlet krigsforbrytelser i Rwanda og det tidligere Jugoslavia (ICTR og ICTY). Ved disse tribunalene ble det også avsagt dommer mot personer som iverksatte systematisk voldtekt som ledd i et mer omfattende angrep på sivilbefolkningen. FNs Sikkerhetsråd har fulgt opp med resolusjon 1325 om *Kvinner, fred og sikkerhet* som ble vedtatt i 2000. Den senere resolusjon 1820 av 2008 om seksuell vold i krig går et skritt videre og slår fast at vold mot kvinner i krig og konflikt er en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Det er viktig at internasjonale instanser etablerer slike rettslige og politiske standarder, men det er vårt felles ansvar å leve opp til dem. Denis Mukwege har helt rett når han sier: «Justice is everyone's business.»

Denis Mukwege og Nadia Murad har hver på sin måte gjort en betydelig innsats for å bringe denne prosessen videre. De har begge evnet å formidle omfanget av krenkelsene og kreve straffeforfølgelse av alle ansvarlige for overgrepene. På denne måte har de oppfylt sentrale punkter i Alfred Nobels testament. Deres arbeid er i realiteten et bidrag til nedrustning. Seksualisert vold er et utålelig våpen som ikke kan aksepteres brukt i krigføring. Men først og fremst har de bidratt til det Alfred Nobel kalte «folkenes forbrødning»: De har vist oss at menneskelig lidelse i krig er universell. De har påvist at kvinner i stort omfang er usynlige ofre for krigens lidelser. De har begge krevet at urett må bekjempes med rett. Krigsforbrytelser må straffes, og det er et felles ansvar for verdenssamfunnet. På denne måten har de til fulle gjort seg fortjent til Alfred Nobels fredspris.

Mine damer og herrer, denne prisen forplikter Denis Mukwege og Nadia Murad til å fortsette sitt viktige arbeid. Men prisen forplikter samtidig oss alle til å stå sammen med dem i kampen mot seksuelle overgrep i krig. Bare slik kan det håpefulle budskapet i Nadia Murads selvbiografi *Den siste jenta* bli virkelighet. Sammen må vi bidra til at hennes generasjon av unge kvinner og jenter blir den siste generasjonen som utsettes for det barbariet som seksuelle krigsforbrytelser representerer.